

ALBERT BAZALA O PSIHOLOGIJSKOM EKSPERIMENTU I OBUCI KOJA PRIVODI SAMOSTALNOM MIŠLJENJU

BORIS KALIN

(Zagreb)

UDK: 1(091) Bazala: 168.522.1
Izvorni znanstveni članak
primljen: 9. 12. 1988.

Prikazat ćemo ovdje stavove koje Albert Bazala izlaže u jednom članku objavljenom 1906. godine. Oni mogu biti zanimljivi za praćenje povijesti razvoja psihologijskih ideja i shvaćanja u nas početkom stoljeća, ali nam mogu biti zanimljivi i s metodičkoga gledišta. Takav jedan stav istaknuli smo odmah u naslovu našeg prikaza.

U *Nastavnom vjesniku* — »časopisu za srednje škole« — u brojevima 9 i 10 godine 1906. objavljen je Bazalin prilog pod naslovom »Psihologijski eksperiment u nauci i u obuci« s ovim podnaslovima istaknutim u glavama prvog i drugog nastavka teksta: (I) 1. Utjecaj prirodnih nauka na psihologiju. 2. Rad oko eksperimentalne psihologije. 3. Metoda opažanja. 4. Praktička njezina vrijednost, ali znanstvena nedostatnost. 5. Razvoj eksperimenta. 6. Gdje se sve upotrijebio eksperiment? 7. O vršenju eksperimenta. (II) 1. Ako je eksperiment u znanosti i u školi moguć, onda je nuždan. 2. Teškoće u provodljivosti. 3. Svrha pokusa školskoga. 4. Vrijednost pokusa za zornost obuke. Samostalnost učenika. 5. Eksperiment i interes za psihologiju. 6. Kakav treba da bude školski pokus? 7. Eksperimentalna psihologija i didaktika. Nazor o svijetu i nauke o duhu.

Razvitak prirodnih znanosti u 19. stoljeću utjecao je na oblikovanje nazora o svijetu, odnosno na njegov pomak k prirodoznanstvenom nazoru o svijetu. Opažanje i eksperiment kao metode prirodnih znanosti prodiru tada u sve znanosti, a osobito i u psihologiju. U protivstavu spram spekulativne psihologije u kojoj se bez obzira na pojave sve vrtilo oko metafizičkog pojma duše razvija se sada psihologija kao samostalna prirodna znanost. »Zato mora i eksperimentalna metoda u njoj doći do potpune primjene« (W. Wundt, 1859. godine). Bazala se poziva ponajprije na osnivače psihologije (G. Fechner, W. Wundt), a zatim i na radove i zasluge u eksperimentalnoj psihologiji što ih imaju Ebbing-

haus, Kulpe, Höffding, Jodl, Ribot, Meumann, Kraepelin te na časopise koje su pokrenuli Wundt, Ebbinghaus i Meumann.

Bazala analizira prednosti, teškoće, nedostatke, ali i nezaobilaznost opažanja samoga sebe i njegov odnos spram opažanja drugih. Samoopažanje i opažanje potrebni su u svakom zvanju u kojem je na djelu odnos s ljudima. »Poglavito je učitelj po svom zvanju primoran opažati sebe, svoju duševnost, da uzmogne to bolje prosuditi dušu djeteta ili mladića« (657). Neosporna je praktička vrijednost samoopažanja i opažanja, ali i njihova znanstvena nedostatnost. Znanost, naime, mora analizom izlučiti ono što je posljedica individualnih razlika i doći do onog što je jednolično, zakonito. Bazala naglašava da je upravo eksperiment taj koji služi psihologijskoj analizi i onda je vodi do spoznaje zakona.

Bazala ukratko prikazuje razvoj eksperimentalne psihologije, odnosno tri njena stupnja: fiziološki, psihofizički i psihološki, te ističe prednosti eksperimentalnog opažanja pred običnim samoopažanjem i opažanjem, a upućuje i na specifičnosti psihološkoga eksperimenta. Zatim objašnjava pojmove opsega osjetljivosti (pragova osjetljivosti: donje granice, tzv. praga svijesti i gornje granice, tzv. visine osjetljivosti) i osjetljivosti za razlike (prag razlike).

Kako je rastao interes za eksperiment u psihologiji, tako su se na sveučilištima u svijetu razvijali zavodi za psihologiju i psihološki laboratoriji. I ne samo da bi takav laboratorij »moralo imati svako sveučilište, nego ni srednja škola, u kojoj se predaje psihologija, ne bi smjela biti bez takvoga laboratorija, makar i u najčednijem obliku«. Nastavniku mora biti čudno pri duši kada govori o psihologiji kao eksperimentalnoj znanosti, a da s učenicima ne može izvesti niti jednog pokusa.

Za psihologiju, naime, vrijedi isto načelo koje vrijedi za sve znanosti: »gdje je eksperiment moguć, da je ondje i nuždan« (733—734). Ali eksperiment ne traži samo znanost nego ga treba i obuka.

»Valja željeti da ni mi u kolu kulturnih naroda ne ostanemo posljednji, kako bi se i naše sveučilište moglo ponositi ovakovim zavodom.« »Uvođenjem psihološkoga laboratorija u sveučilištu našem brzo bi dobila škola psihološki obrazovanih i u eksperimentiranju vještih učitelja. Teškoće, što se psihološkome eksperimentiranju pripisuju, mogle bi se lako svladati, kad bi se uopće u srednjim školama filozofičkoj propedeutici pridavala ona važnost, koju ona za općenu obrazovanost ima. Nažalost se s tim disciplinama upravo maćuhinski postupi i ne mari se za dovoljnu spremu nastavnikovu, nego se od nužde daje više puta i onome, tko i sam najbolje osjeća, da nije za taj posao, te ga i nerado preuzima« (734).

Svrha školskome eksperimentu nije, dakako, uopće ta da iznalazi zakone, niti da prolazi svim mučnim putevima znanosti u njenim stranicama i lutanjima do spoznaje, nego da već iznadene zakone potvrdi pokusom.

Bazala uočava i izrijeком naglašava slabosti isključivo predavačke nastave. Takva obuka rijetko potiče na istraživanje i ogledanje jer podaje gotovu stvar, pa od učenika čini pasivnog slušača. Eksperiment, međutim, potiče na aktivno sudjelovanje, jer i učenik »mora da radi zajedno s učiteljem«, da zajedno s njime ispituje i traži. Vrijednost je, dakle, eksperimenta u tome »što privodi do samostalna mišljenja« (736).

Bazala se zauzima za eksperiment psihologički, a ne fiziologički. Jer »psihologija bez duše, tj. psihologija koja radi bez psihologičkih pojava naprosto je non sens«. Na kraju upućuje na Höffdingov popis školskih pokusa u djelu *Psychologische Schulversuche mit Angabe der Apparate* (Leipzig 1900), za koje kaže da se njime »može svatko dobro poslužiti za eksperimentalnu obuku u psihologiji, pa bi trebalo da je nabavi svaka učiteljska knjižnica« (738).

ALBERT BAZALA O PSIHOLOGIJSKOM EKSPERIMENTU I OBUCI KOJA PRIVODI SAMOSTALNOM MIŠLJENJU

Sažetak

Članak A. Bazale »Psihologički eksperiment u nauci i u obuci« (1906) zanimljiv je za povijest psihologijskih ideja u nas početkom stoljeća, ali posebno po stavu koji se tiče nastave: eksperiment je potreban ne samo u znanosti nego i u obuci. Isključivo predavačka obuka rijetko, naime, potiče na istraživanje i ogledanje: ona podaje gotovu stvar, pa od učenika čini pasivnog slušača. Eksperiment, međutim, potiče aktivno sudjelovanje učenika, štoviše on »privodi do samostalna mišljenja«.

ALBERT BAZALA ON PSYCHOLOGICAL EXPERIMENT AND INSTRUCTION THAT LEADS UP TO INDEPENDENT THINKING

Summary

A. Bazala's article »Psychological Experiment in Science and Instruction« (1906) is of interest to the historians of psychological ideas in our country, particularly for its thesis about the instruction: the experiment is necessary not only in the science but also in the instruction. The instruction which exclusively consists in lecturing hardly encourages the students in research and experimenting, for in this case the instructor only hands over completed knowledge and makes the student a passive listener. The experiment, however, animates the active participation of students. Moreover, it leads them up to the independent thinking.